

U POTRAZI ZA NAPOLEONOM

MARGARET RODENBERG

Prevela
Tatjana Milosavljević

■ Laguna ■

Naslov originala

Margaret Rodenberg

FINDING NAPOLEON

Copyright © Margaret Rodenberg 2021

Translation copyright © 2022 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Mom voljenom mužu Bertu Helfinstinu,
bez koga bi ove stranice bile prazne,
a moje srce pusto.*

*Vlast nije nikakva
Naročita blagodat,
I loša je za živce,
Trebalo bi da stvaramo remek-dela,
Remek-dela!*

JEVGENIJ JEVTUŠENKO

Beleška za čitaoca

Pre godinu dana, kad sam doznala da je Napoleon Bonaparta pokušao da napiše roman, zarekla sam se da ću ga završiti umesto njega. Taj kratki rukopis još postoji. U odeljcima naslovljenim „Klison“ oslanjala sam se na njegove reči, ideje i likove, i petostruko ih povećala. Prema tome, mada je priča koju ovde kazujem moja, volim da zamišljam mladog Napoleona šiljatih laktova, tanke kose i silne ambicije u hladnom stanu blizu Notr Dama, kako pod svetlom sveće ispisuje moj izvorni materijal.

MARGARET RODENBERG

Prolog

Albin

AKO NIKAD NISI SAŠILA sebi belu haljinu za giljotinu – ne osuđuj me. Ali ako si se suočila sa strahotama koje su me snašle – sve da si i sama carica Žozefina – prihvaćiću tvoj sud o mom moralu. Da si Napoleonova druga žena... Ne, nemojmo govoriti o Mariji Lujzi više no što moramo.

No budući da nisi Žozefina (već po svoj prilici žeravica koja podjaruje njen plamen), preklinjem te da me saslušaj. Doznaj s ovih stranica tajne o caru Napoleonu, koga sam volela. Bili smo slični, nas dvoje, žudnje nam oboma ukorenjene u kaljuzi porodice, ambicije, izdaje. Oboje smo sahranili svoju decu. Oboje smo izneverili poverenje. Oboje smo videli i bolje dane. Iznosim ti naše slabosti da se naslađuješ njima.

O, ne umišljaj da sam mu jednaka. Car je bivstvovao na veličanstvenoj pozornici. Ja sam nastanjivala budoar. Istorija će me pamtititi kao nejaku grančicu u šumi njegovog života. A ipak, kad bismo se isprepleli, mogli smo slomiti jedno drugo.

Opominjem te: ponešto od ovoga su neproverene glasine, potekle od ljudi ukaljane časti. Podosta je sišlo s usana Velikog Čoveka dok je ležao nag pored mene. Deo je iz romana koji je Napoleon napisao o sebi. Ja samo dodajem začin u taj gulaš.

Upoznaj, dakle, mog Napoleona, upoznaj mene, i voleću te zbog toga. Ali šta je uopšte važno sem ljubavi? Ona je nešto najsvetije, najskuplje i najlakše što možemo dati. Dala sam svoju ne tražeći ništa zauzvat, baš kao što ju je i Napoleon meni dao. Bila sam poslednja žena koju je voleo.

Vive l'Empereur!*

ALBIN, GROFICA DE MONTOLON

---

* Fr.: Živeo car! (Prim. prev.)

Prvo poglavlje

Napoleon

JANUAR 1814.

PALATA TILJERIJE

PARIZ, FRANCUSKA

„ROĐEN ZA RAT, SINE MOJ.“ Napoleon Bonaparta zagnjurio je lice u kestenjaste kovrdže svog sinčića sladeći se detinjim mirisom mleka i kaše, znoja i kamilice.

Napolju u dvorištu Tiljerija začu se štektanje doboša. Jedan po jedan, pridružile su im se još desetine drugih, sve dok poziv na oružje nije zatresao prozore ugrađene čitavom dužinom ogromne sobe njegovog malog sina.

Careva ramena prože drhtaj, kog u ratu nikad nije bilo. Pedeset četiri bitke i nikad ni daška straha od smrti. Sve dok nije dobio ovo dete. Dok nije dobio svog Orlića.

Dečak se uzvrpolji. „Tatice?“

On mu izljubi sve prstiče redom. „Rođen za rat. Dođi, pročitacu ti šta to znači.“ Izvuče rukopis iz senke. Doduše, svetlo mu nije bilo zaista potrebno. Svoje izbledelo pisanije je već mnogo godina znao naizust. On spusti glas tako da je postao vojnički dubok. „*Još jednom, čvrsto stežeš iskrzani steg. 'Uraa!'*“

vikneš napregavši dimom oprljena pluća. Konjica isukanih sablji tutnji za tobom pravo u topovsku vatru. Kopita tvoga konja drobe kosti palih vojnika. U taj mah zrno iz muskete zarije ti se u grudi poput hiljadu strela. Konj ti se zanese, padne. Zemlja se natopi tvojom krvlju.“

Glas ga izdade.

Oko njega se dizala dvorska soba, samotna poput prazne crkve. U uglu se nalazio dečji krevetac, ali njegova žena, uvek i pre svega carica, zahtevala je da njihov trogodišnji sin spava u krevetu sa zlatnim draperijama. Koliko je to bilo daleko od slamarice koju su nekad delili car i njegov brat. On pogladi detinju platnenu spavaćicu. „Kad se vratim iz rata, *mon petit*,* igraćemo se napolju. Ima da se isprljamo od glave do pete.“

Orlić se zakikota, rumenih obraza sličnih malenim breskvama. „Sada, tatice? Sada se igvamo?“

Iza naslona sofe izroni krakati sedmogodišnjak, stežući u ruci olovnog vojnika. „*Moi aussi, mon cher oncle*? Mogu li i ja da se igram s vama?“

Car ispravi epoletu na uniformi svog sinovca. „Naravno, Luj-Napoleone.“

Spolja je i dalje dopiralo zaglušno dobovanje.

Car izvi svoj kruti, debeljušni torzo, opasan ukrasnim ešarpama i ugunan u zelenu vojničku bluzu koja mu je u međuvremenu otešnjala, ali za koju je verovao da mu donosi sreću. Čkiljavo se zagledavši kroz prozor u dvorište palate, gde su se vojnici okupljali na zimskom suncu, prebrojao je visoko podignute zlatne stegove.

Još ne behu pristigle sve jedinice. No čak i kad uračuna zadocenele, nije bilo nikakve šanse da ih bude dovoljno. A preko francuskih granica je svakog dana naviralo sve više stranih vojnika željnih njegove krvi. On privi uza se Orlića, koji se vrpeljio. „Miruj, kraljevska jeguljice. Zar ne želiš da čuješ ostatak tatine priče? Pre no što odem?“

---

* Fr.: Mali moj. (Prim. prev.)

„Ode? Tata ode?“ Orličeva srcasta mala usta, slika i prilika carevih, zadrhtaše, razjapiše se i iskriviše kad je na sav glas zaplakao. Luj-Napoleon pokri uši. Car se prignuo, prigušivši detetov plač. Potom je podigao uplakano dete iznad glave i malo-pomalo ga spuštao sve dok se naposletku ne nadoše nos uz nos, otvorenih usta, gutajući dah jedan drugom.

„Neću tata ode“, zacvile Orlič.

Car se umorno spustio na baršunastu sofu držeći dete uza se. Potom ga zaljulja u naručju goreći od želje da ga upije u sebe. Šta god, samo da uvek ostanu tako. Luj-Napoleon se stisnuo uz njih.

U taj mah se otvoriše vrata i uđe careva mlada supruga Marija Lujza; za njenim ustalanim svilenim šalom vijorili su se čitavi vekovi puni carskih predaka. Kestenjasti uvojci bili su joj elegantno doterani pod tijarom, vitki vrat prekriven smaragdima, a porcelanskoplave oči su svisoka, ljutito posmatrale prizor. Ona baci presavijeni list hartije sa slomljenim austrijskim carskim pečatom na stočić izvan dohvata svog muža.

„Vesti?“, upita on. „Od vašeg oca?“

Ona pokaza prstom u Luj-Napoleona. „Ti – napolje!“

Dečak se preplašeno pribio uz naslon sofe.

Car raskuštra kosu svom sinovcu. „Idi nađi Maršana. Odvešće te da gledaš vojsku.“ Potom sačeka da se vrata zatvore za dečakom. „Ne priliči vam takvo ponašanje, Marija Lujza.“

„To derište sve prenosi svojoj majci.“ Ona posegnu za njihovim detetom.

Orlič ju je udarao po rukama. „Ovlič ostane s taticom.“

Ljupke jamice na caričinim obrazima nestadoše u izrazu gneva. „Poruku je doneo pukovnik Fon Najperg.“

„Šta? Opet on?“ Car naglo spusti Orliča na tepih među njegove igračke. „Držite se podalje od tog jednookog donžuanana.“

„Dockan, dragi moj. Upravo sam provela zabavnih sat vremena slušajući njegove tračeve. U Austriji su svi ubeđeni da ćete doživeti poraz.“ Marija Lujza pokuca prstom po pismu. „Moj otac vam se obraća kao jedan car drugom i zahteva vašu predaju.“

Napoleon je napola ustao sa sofe, ali probadanje u slabini podseti ga da su izgledi protiv njega. Gnev mu splasnu. Uostalom, greše. Uspe li da zatekne neprijatelja nespremnog, razbije njegove jedinice i natera ih u kaos pojedinačnim čarkama, tada ima šanse.

Napolju se dobovanje pojačavalo, utišavalo i ponovo pojačavalo.

Orlić salutira bucmastom ručicom. „Tatice! Igvamo vojnika?“

Car mu odsečno otpozdravi. „*Mon Dieu*,* Marija Lujza, i vi ste mi neka francuska carica. Pomislite na ove ljude napolju. Žozefina bi već...“

„Žozefina? Pih!“ Ona pokaza savršeno bele zube, suštu suprotnost pocrnelim krnjacima njegove prve žene.

Zgužvao je u šaci kraj njenog svilenog šala. „Pogledajte se, podražavate njen stil. Sva onako krezuba i razvedena, Žozefina je više francuska carica no što ćete vi ikada biti.“ Pakost je progovorila iz njega i on se smesta pokaja, ali bio je neispavan i želudac ga je tištio. Stoga pusti njen šal i uzmače. Svugde je bio u defanzivi – sa ženom, sa ministrima u svojoj vladi, s neprijateljima koji su nadirali na granice Francuske. A sad se još i Orlić rasplakao. On pomilova dete po ručicama. Kad je podigao pogled, vide da je Marija Lujza pored kamina.

Ona baci šal u vatru. „Toliko o Žozefini i njenim modnim diktatima. Ja ću prolećne balove dočekati u Beču. A vi – gde ćete vi tada biti?“

„Samo napred. Pobegnite kući u Austriju, ali mog sina nećete odvesti sa sobom.“

„Naravno da hoću. Majka sam mu.“

„Ali ste i vladarka. Rođeni ste, vaspitani i prodati da budete kraljica.“ Uzeo je dete u naručje i uputio se prema vratima. „Hajde, izađite iz sobe dostojanstveni, kako priliči carici koju sam od vas napravio.“

---

* Fr.: Bože moj, blagi bože i sl. (Prim. prev.)

Tvrdoglavo je podigla bradu.

Napoleon se upita hoće li ga možda poljubiti za zbgom, ali ne. Izgubio ju je još pre nekoliko meseci, kad se sve okrenulo protiv njega. Čudno kako je malo osećao. Nekad su se voleli. Ili je barem on tako mislio. Stajao je na pragu i čekao.

Pogled joj je počivao na njihovom sinu. Glas joj je, za promenu, bio tih. „Kad ste vi tu, mene i ne gleda.“

Dodirnuo ju je po goljoj mišici. „Mladi ste i izvinjavam se.“ Potom zatvori vrata za njom.

Orlić ga potapša po obrazu. „Mama luta na tatu?“

„Jeste, *mon petit*. Mama, Britansko carstvo, Rusi, Austrijanci... Ceo svet je ljut na tvog tatu.“ On skloni uvojak s mališanovog čela. Činilo mu se da mu je koža suviše nežna. Hrane li ga uopšte kako valja?

Iz dvorišta dopreše uzvici. Mora biti da je i ostatak trupa najzad stigao. On pokupi svoj rukopis. Poslaće ga Žozefini u Malmezon. Ostala mu je odana i mogao se pouzdati u nju da će ga sakriti negde do njegovog povratka – i uništiti ako se ne bude vratio. Zagladio je uniformu, stavio na glavu dvorogi šešir i izašao na balkon držeći Orlića na ramenu.

„*Vive l'Empereur!*“, dopre uzvik iz mora vojnika. „*Vive le petit roi!*“*

Prelazio je pogledom preko vojske, računajući. Stara garda, Peti konjički korpus, sveži regruti Mlade garde. Crvene husarske i zelene monture šasera, plavo-bele uniforme pešadije. Otrcane peruške na visokim kapama, ponosan sjaj iznošenih čizama. Posvuda mrka, brkata lica. Više konja no što je očekivao. Kao da se situacija menjala u njegovu korist. Imali su izgleda.

Na kraju krajeva, ipak je on Napoleon.

Iz grla njegovih vojnika se u taj mah izvi novi poklič. „*Vive l'Impératrice!*** Živela Marija Lujza!“

* Fr.: Živeo kraljević! (Prim. prev.)

** Fr.: Živela carica! (Prim. prev.)

Njegova žena je stajala pored njega, ljupke glave na dugačkom vratu lako naklonjene u pravcu njegove vojske. Sledećeg trenutka svukla mu je s ramena rasplakanog Orlića i otišla.

Stajao je na balkonu sam, spuštenih praznih ruku. Vojnici su i dalje klicali. Nisu videli. Nisu znali. Mislili su da plače zbog njih.

Albin

NE BIH DA DUŽIM O BITKAMA, ako nemaš ništa protiv. Ukratko, car je poveo očajnički rat protiv stranih trupa na francuskom tlu. Isprva je pobeđivao. A onda više nije. Za milog boga, čak ni Napoleon nije mogao dugo odolevati napadima svih evropskih vojski. Verovatno znaš šta se dogodilo. Prognali su ga na ostrvo Elbu, dva dana plovidbe daleko od južne obale Francuske. Ma da mi je samo znati ko je to pomislio da će on tamo sedeti s mirom!

U međuvremenu, ja sam se sa Šarlom de Montolonom – aristokratom i generalom, mojim trećim po redu mužem otkako sam se u sedamnaestoj prvi put udala – skrivala u Parizu, u vlažnom stanu niske tavanice. Dok sam lutala ulicama tražeći hranu, Šarl se izveštio u ubacivanju krpenih loptica našeg sina Tristana u šolje za čaj. (Sem kad je valjalo spasavati sopstvenu kožu, taj čovek je bio trom poput utovljenog govečeta, što nije imalo nikakvog smisla, budući da na njegovom dugačkom, koščatom telu nije bilo ni unce suvišnog mesa.)

Deset meseci su strane vojske krstarile gradom, cena hleba je vrtoglavo porasla, a kralj Luj (ovog puta XVIII) bio je rastrošan kao u vremenima predrevolucionarne ekstravagancije. Marija Lujza, carica izdajnica, uzela je Orlića i pobegla kući u Austriju. Ona i pukovnik Fon Najperg nisu tog proleća propustili nijedan valcer na bečkim balovima. A jedna, dobra, razvedena Žozefina umrla je od nazeba.

Naposletku, jednog vedrog martovskog dana, na ulicama Pariza zaorilo se slavlje. Napoleon je, zahvaljujući svom lukavstvu,

pobegao s Elbe i veličanstveno se vratio u Francusku. Vojska i narod su mu se pridruživali na pet stotina milja dugom maršu do prestonice, koji je protekao bez ijednog ispaljenog hica.

Dohvatila sam Šarla za uši i prodrimala ga. „Jesam li ti rekla! Napoleon je genije. Hajde, šta čekaš, idi i pridruži mu se!“

Šarl je podigao svoj aristokratski nos (počastivši me krajnje neprijatnim pogledom). „Zaboravljaš da me Napoleon ne voli. Još od incidenta. Ne gledaj me tako. Znaš o čemu govorim, o novcu za vojničke plate.“

Pritisnula sam mu prst na usne. „Čuj, trebao nam je taj novac. Uz to, Napoleon ti je oprostio. Bilo pa prošlo.“

„Ma! General Bertran će ga već podsetiti.“

„Taj matori seronja! Baci se Napoleonu pred noge. Ako pobjedi, nagradiće nas. S druge strane, ako izgubi, otići ćemo s njim u progonstvo, nekud gde poverioci neće moći za nama. Bićemo dobro kako god okreneš.“

„Nadrljaćemo kako god okreneš.“ Duge ruke mog muža obavile su se oko mene. Pritisnuo se uza me, ali oterala sam ga napolje pre no što je stigao da raskopča pantalone.

Avaj, dok se Francuska radovala, ostatak Evrope pripremao se za rat.

Tri meseca kasnije upravo sam utrljavala zgnječeni krahstavec u jedva vidljive borice nad gornjom usnom kad je Šarl iznenada upao u stan.

Prosula sam pola svoje dragocene paste. „Zut!* Mili, otkud ti ovde? Je li rat gotov? Je li Napoleon u Parizu?“

„Ti i tvoj prokleti Napoleon.“ Šarlova uniforma je smrdela kao kuga, ali krv na njoj očigledno nije bila njegova. „Britanci, Austrijanci i sam bog zna ko još samo što nisu ušli u Pariz.“

Skočila sam i otrčala do prozora. Nigde nije bilo vojnika koji upadaju i pljačkaju. Mora da je Šarl dezertirao ne bi li stigao u Pariz pre njih.

---

* Fr.: Dodavola!, Bestraga!, Eto ti sad! i sl. (Prim. prev.)

Prošao je prstima kroz kovrdžavu prosedu kosu. „Pakuj se. Ponesi samo dragocenosti, čuješ li me?“

Zakikotala sam se. „Dragocenosti? Ništa nije ostalo. Srebro je otpremilo Tristana u Švajcarsku. Dostajalo je za dvogodišnju školarinu.“

„Gospode, nisi valjda platila za dve godine odjednom?“ Otvarao je jedan prazni kredenac za drugim. „Ništa? Baš ništa nam nije ostalo?“

„Šarle, razmisli malo. Dve pune godine. Naš sin je bezbedan.“ Sklopila sam šaku oko kore hleba u tajnom džepu suknje. Mala uteha, navika zaostala iz zatvora, ali moja stegnuta guša otvorila se dovoljno da protisnem: „Gde je car?“

„U bekstvu. Dosad se već domogao Malmezona.“

„U tom slučaju, i mi ćemo tamo.“ Pribegla sam svom starom refrenu. „Napoleon je zasijao poput zvezde na nebesima...“

„I sad se ponovo sunovraćuje u pakao. Aha!“ Izvukao je iz kovčega kratak plavi civilni kaput. „Obuci neku kitnjastu, duboko dekoltovanu haljinu i zagrni se belom maramom. Moramo da ličimo na rojaliste.“

„Ne, ne, svi znaju da si otišao s Napoleonom. Ako se ne dokopamo Malmezona, dospećeš pred streljački vod.“ Istrgla sam mu kaput tako snažno da se rukav pocepao. „A sam bog zna šta će biti sa mnom.“

Nemo smo se gledali. Pustio je da kaput padne na pod.

Digla sam se na prste i poljubila ga u čekinjasti obraz. „Hvala ti, ljubavi, što si se vratio po mene.“

„Šta ću kad sam budala. Mogli bi da me streljaju kao dezertera.“ Govorio je promuklo, tiho. „Malmezon barem odgađa streljački vod. Ponesi hleba, suvog mesa. Nemamo vremena za tvoje paničarenje, čuješ li me?“

Gurnuli smo nešto malo stvari u platneni džak i priključili se mnoštvu koje je bežalo iz Pariza. Nekako ćemo već stići do Malmezona i cara. Propustila sam njegovo prvo progonstvo. Napoleon Bonaparta mi neće ponovo pobeći.

Drugo poglavlje

Napoleon

IZA NEVELIKOG DVORCA U MALMEZONU car je pritiskajući dvorogi šešir na bolan stomak išao stazom posutom borovim iglicama. Kad je skrenuo za ugao, korak mu se uspori. Njegova majka, sitna žena u teškoj udovičkoj crnini, kičme uspravne poput zida iza nje, sedela je na kamenoj klupi okrenutoj prema Žozefininom vrtu. Lepuškašti rimski profil nagrđivale su joj oči zamucene kataraktom, nekad oštre poput njegovih, a sad mutnobebe poput ostriga. U taj mah povetarac zatalasa ružičaste ruže u vrtu. Kosa njegove majke, međutim, nije ni zadržtala ispod čipkane marame; ruke išarane plavičastim venama ostale su nepomične poput granita.

On okvasi usne. Prebacujući šešir iz ruke u ruku, obrisao je dlanove o bele pantalone. Tiho je prišao majci, kleknuo i položio glavu na krutu crnu svilu njenog krila. Njoj se ote uzdah. Suvim prstima prešla mu je duž nosa, pomilovala ga po obrazima, raskuštrala mu retku kosu. Miris kedrovine koji je stavljala otkako je pamtio mešao se sa Žozefininim ružama. Preplavi ga toplina.

Ona trže ruku kao oparena. „Napoleone? Pomislila sam od tebe da je tvoj brat.“

Vilica mu se zgrči. „Ne, *Maman*, to sam ja.“

„Već si se vratio? Prebrzo da vesti budu dobre, čini mi se.“ Namrgodila se; njena kratka gornja usna bila je slika i prilika njegove. „Pa, kako je bilo, sine? Tamo, na tom mestu o kom služinčad ne prestaje da šapuće? Na tom Vaterlou?“

Lice mu utonu u crnu svilu dok su ga njene reči vraćale na brežuljak s kog je pucao pogled na ravnicu Vaterloa, gde su se njegovi vojnici valjali u krvi i blatu, i mahnito bežali gazeći raskomadana tela palih drugova dok su im sleva britanske muskete rešetale grudi, zdesna britanska konjica sabljama odsecala udove i glave, a topovska đulad pljuštala odozgo, kao da ih sam Bog baca, razdirući Francuzima leđa i trgajući im srca iz grudi.

Njemu su ga svakako istrгла.

Sada, kao i tada, on oseti komešanje u crevima. Njegovo trijumfalno bekstvo s Elbe, jalovo nastojanje da pregovara o miru, francuska vojska koja je dotrčala na njegov poziv, izgledi da povрати krunu i svog malog sina: sve izgubljeno za jedno oblačno junsko poslepodne.

Iznad bojnog polja i dima što se dizao uvis, sred tmastih oblaka, mamio je komadić plavetnila. Smesta je zario mamuze u sapi svoga konja, ali kad je valjana životinja sunula u bitku ne bi li ga odnela u slavnu smrt s njegovim ljudima, preda nj je iskočio stameni zelenko generala Bertrana. Kad je okrenuo konja ulevo, put mu je preprečio general Montolon, sa sabljom podignutom visoko iznad glave.

Montolon, očiju krvavih od topovskog dima, mrk i jarostan, uperi sablju u carevo srce. „A ne, nećete. Obesiće vas o najbliže drvo i pustiti engleske vojnike da pucaju u vas dok im ne dodija. Gde je u tome slava Francuske?“

Car se isprsi. „*Eh bien!** Nek padnem onda od tvoje ruke.“

General Bertran odgurnu Montolonovu sablju u stranu. „Zar nas Englezi nisu dovoljno porazili? Veličanstvo, spasavajte

---

* Fr.: Pa dobro! (Prim. prev.)

se, za ljubav vašeg sina, vašeg Orlića.“ Umorne generalove oči se tada ozariše. „Hvala bogu! Evo Maršana s odmornim konjima. Jašemo za Pariz, pa nek politika odluči o našoj sudbini.“

Ali ako je ono što se dogodilo na bojnopolju na Waterloo bilo propast, situacija u Parizu bila je još gora. Oni koji su mu se do juče dodvoravali sada su ga zaobilazili u najširem mogućem luku. No nije im zamerao. Izneverio ih je. Ipak, rekao je svom ličnom sluzi Maršanu, izdaja političara zaudara gore od krvi prolivene u bici.

Stoga je potpisao abdikaciju, ostavio Maršana da prikupi zalihe i sa desetak stražara za petama odjahao u Malmezon, svoj dvorac u provinciji, da se oprusti s majkom.

Priča je navirala iz njega nepovezano, glasom koji kao da je bio tuđ, gotovo kao da je govorio protiv svoje volje. „I tako, *Maman*, gotovo je. Trebalo je da poginem u borbi.“

„Previše si izazivao sudbinu. *Ja* sam bila srećna na Elbi.“ Obujmivši mu lice dlanovima, podiže mu glavu kako bi je pogledao u zamagljene oči. „Ali ti si, sinko, morao ponovo uzeti krunu.“

„Sušta uteha kao i uvek, a, gospođo majko?“* Napregao se da ustane, ali njegove proklete noge nisu imale snage: previše sati provedenih u sedlu, previše sala oko pojasa. On se osloni o kamenu klupu i s mukom podiže na noge. „Ostajte mi zbogom.“

Mati zamlatara rukama ne videći ga. „Imaj malo strpljenja sa starom ženom.“

Napoleon je uhvati za ruku.

Ona ga povuče pokraj sebe na klupu. „Da čujem! Kakav to plan čangrlja u toj tvojoj glavi?“

---

* Fr.: *Madame Mère*. Leticija Bonaparta je bojkotovala krunisanje svog sina zbog toga što joj nije dao pravu plemićku titulu, već „samo“ pravo da je oslovljavaju kao „gospođu majku Njegovog veličanstva cara“ (fr.: *Madame Mère de Sa Majesté l'Empereur*); nikad mu to nije oprostila. (Prim. prev.)

Uvrtao je ružu sve dok je nije otkinuo s grane. „Da zatražim utočište kod Britanaca.“

Ona se štektavo nasmeja. „Sve samo to ne.“

„Od svega, baš to. Da su me zarobili na bojnom polju, bili bi me obesili. U miru, protokol zahteva da ukažu gostoprимstvo svrgnutom suverenu. Čisto sumnjam da će francuski kralj biti toliko ljubazan.“ Poskidavši latice s ruže, on otkide još jedan cvet. „Ne, živeću povučeno u okolini Londona, pisaću memoare, podizaću Orlića. Hoćeš li sa mnom?“

„Pusti snovi! Britanci će te možda i primiti, ali nikad ti neće dati malog.“ Gladila je suknju brišući trag na mestu gde je ležala njegova glava. „Kako god bilo, hvala na pozivu.“

„Nemoj tako, pa neće valjda dovekа držati Orlića, zar ne?“ Druga ruža završi kao i ona pre nje. „Marija Lujza ga je takoreći napustila, prokleta bila.“

Otro je s prstiju ružin polen. „Veruj mi na reč: ne vrate li mi ga, dići ću larmu kakvu još nikad nisu videli. Mogu ja to, još kako – kao niko drugi.“

Osmeh joj je bio sumoran i samo je prezrivo odmahнула rukom. „Ostavi malog u Austriji. Biće bezbedniji. Ali kaži mi, sinko, ko je uz tebe? Ko je ostao odan do kraja?“

Oklevao je. „Generali Bertran i Montolon, sa svojim ženama.“

„Generali? Ha! Prvi je kruta vojničina, a drugi bitanga oženjena onom preljubnicom Albin.“

On se ugrize za jezik ne bi li očutao na ovo. „I Las Kaz ide sa mnom, kao sekretar.“

„Veverica s perom u šapi.“ Ona zaklima glavom gore-dole – nespretnost stečena napredovanjem katarakte. „Šta? Nema Čiprijanija? Pa taj zlotvor bi za tobom i u pakao.“

„Franko će nam se pridružiti usput.“

„Pa dobro, onda.“ Mišići oko usta joj se zategoše istežući joj usne u suv osmeh. „I to je bolje nego da si sam.“

„Kad mi vrate Orlića, neću biti sam.“

„Da ti kažem nešto: to dete te je preskupo stajalo.“

Na zamirućem svjetlu predvečerja lepota njegove majke treperila je između onoga što je bila i onoga što je tek predstojalo. Prođe ga jeza. „Nije važno. Kad samo pomislim na njegovo milo bucmasto lice, kad se setim – kad osetim – njegove ručice oko vrata, miris mleka u njegovom dahu... ne, majko, nije važno koliko me je stajalo.“ On pogladi njene suvonjave prste. „Shvatio sam Orličevu sudbinu onog časa kad su moje usne osetile njegove damare.“ Zurio je u njene neprozirne proročke oči. „Kao i ti moju.“

Usta joj se otvoriše i ona se nasmeja.

Napoleon se trže. „Kako možeš da se rugaš kad si me ti tako vaspitala?“

Ona ustade, nesigurna na nogama. „Drugacije je bilo na Korzici.“

„Drugacije?“

„Tamo si znao ko si. Lepo sam ti rekla da ništa od ovoga neće potrajati.“

Mutilo mu se u glavi od umora. Kad li je samo ovako ostariła? A tek on? Ipak, ova stara žena je još bila kadra da utiče na njega, jednako kao kad je bio dete. „Daj, majko, seti se šta si mi uvek govorila. Da sam rođen za rat? Predodređen da spasem Korziku?“

„Misliš li da se ne sećam?“ Disala je ubrzano. „I tvoji će snovi izbledeti.“

„Moji snovi više nisu važni.“ On je uhvati za ramena da ne bi pala. „Rizikovaću sve za svog sina. Ne možeš ni zamisliti.“

Ona ga ošamari. „Kako se usuđuješ da mi pridikuješ šta znači imati sina?“

Napoleon poljubi ruku koja ga je udarila.

OSTATAK VEČERI PROVEO JE lutajući po elegantnim sobama malog dvorca, prisećajući se prvih, burnih, srećnih godina sa

Žozefinom. Kad se samo seti cene one pozlaćene harfe i tanjira od sevrskog porcelana. Žozefina ga je na kolenima preklinjala da joj oprostí što ih je kupila, mada je znala da ne mogu sebi priuštiti takve stvari. I kako je samo posle bila slatka u krevetu. Tada je sve izgledalo moguće.

A sad je već trinaest meseci bila mrtva. Odneo ju je običan kašalj.

„Eh, prijateljice moja. Bili smo savršeni Adam i Eva, ti i ja“, reče on šapatom jastuku na kom su nekad bili rasuti njeni meki smeđi uvojci. Potom zagladi prekrivač od crvene svile. S koliko li se muškaraca zabavila na ovom dušeku za vreme njegovih odsustava? Nije važno. Moralna načela je stekla u Revoluciji, a suzdržanost joj nikad nije bila svojstvena. Ipak, i pored svega toga, ostala mu je odana i posle razvoda. Ta žena je razumela politiku – dolazila joj je prirodno poput disanja. Da je sreće da mu je mogla podariti decu. Kako je samo tepala Orliču kad ga je krišom odveo kod nje da je upozna. Zagrljó ih je tako zajedno i pustio da im se tuga sjedini. Žozefina se prva osvestila, izvukla mu se iz zagrljaja i rekla: „Dosta, Bonaparta. Sad imaš svoju mladu nevestu.“

Ali ta „mlada nevesta“ je imala svog jednookog austrijskog ljubavnika. Izvukavši iz džepa na grudima pisamce koje je stiglo veče uoči katastrofalnog poraza, ponovo je pročitao reči koje mu ponos nije dao da prenese svojoj majci.

Pobedio ili izgubio, ja se u Francusku ne vraćam. Moj otac zabranjuje da se razvedem, ali više ti nisam žena. Marija Lujza

Zario je lice u šake. Toliko je toga čemu treba da nauči sina.

Potom prinese pismo Marije Lujze plamenu sveće. Nikad niko neće saznati.

U hodniku ispred Žozefininog budoara prislonio je čelo na zatvorena vrata i dodirnuo usnama hladnu boju poželevši da njegov šapat prodre u drvo, da potraži Žozefinin duh i da se tako ponovo sjedine.

„Bez tebe, bolje mi je da budem sam“, ponavljao je sve dok mu se usta nisu osušila.

Njegova biblioteka u prizemlju, muški rezervat od tamne hrastovine u dvorcu u kom je sve ostalo odisalo ženstvenošću, izgledala je nedirnuta. Ključ skriven na najvišoj polici otvarao je fioku u velikom pisućem stolu od mahagonija. On gurnu u džep crvenu svilenu vrećicu punu dijamanta i uze metalnu kutiju s rukopisom romana koji beše počeo da piše kao dvadesetšestogodišnjak, zanesen ljubavlju i očajnički željan da razume život. Njegova Žozefina se slatko smejala kad je pre dve decenije pronašla te tajne stranice. Sada je bila mrtva, a mastilo je bledelelo i niko drugi nije znao da ih je uopšte napisao. Čak su i Orlić i Luj-Napoleon po svoj prilici zaboravili delove koje su čuli.

Prešao je prstima preko nežnih belih stranica rukopisa. Tu hartiju su dodirivale samo Žozefinine i njegove ruke. Njena svetlost zatreperi mu u grudima. Nalet mladosti prođe njime poput šumskog požara. Bilo bi tako lepo ponovo biti mladi junak ovog romana, čija se sudbina tek proteže pred njim, umesto što je već ostala iza njega.

Biti poput Orlića.

Hartija mu se gužvala u šaci. Izmakla mu je prilika da umre slavno, na bojnopolju.

Ipak, mogao bi prokrčiti put svom sinu, zakonitom Napoleonu Drugom.

On prisloni stranice na bedro i zagladi ih. Uz poneki dodatak i izmenu tu i tamo, priča bi se mogla pretvoriti u poučnu priču za njegovog malog sina. Jednog dana Orlić će otvoriti ovu metalnu kutiju, prelistati stranice, potražiti oca u rečima ispisanim na njima i pronaći Napoleona u kakvog mora da izraste. Kad se bliži kraj, priliči prisetiti se kako je sve započelo. On upali još jednu sveću, zaoštri pero i obeleži prvu stranu.

KLISON: PRIČA O CARU

Napisao Napoleon Prvi, car Francuske, kralj Italije,
zaštitnik Rajnske konfederacije itd.

(Caru se i dalje dopadao stari naslov – ime francuskog vojskovođe iz starih vremena – a i bolje je bilo da ne naziva lik u romanu svojim imenom.)

Prvi deo: Otkrivena sudbina

Korzika, 1769.

Klison je bio rođen za rat.

Ustanici su izvikivali prve dečje uspavanke. „Guerra! Libartà o morti!* Četiri stotine godina bili smo robovi Đenovljana. Jesmo li mi Korzikanci ovce, pa da nas prodaju francuskom kralju?“

Klisonov otac, visok čovek kestenjaste kose, poveo je ustanike preko ostrvskih planina. Njegova mati, sitna žena nabreklog stomaka u kom je spavao još nerođeni Klison, jahala je na margarcu, idući s ostalim ženama za ustaničkom vojskom. Njegov brat Đuzepe još je bio na sisi. U njenoj utrobi Klisonovi prsti rasli su prema bodežu koji je nosila o pojasu.

Njegov otac je naredio juriš pravo u topovsku vatru Francuza na mostu. Posle jednog sata, potrošivši metke, ustanici su se sklonili iza tela svojih palih drugova. Umirući su se sami bacali na krvavu gomilu ne bi li barikada bila što viša, ali ubrzo su se bojni pokličići pretvorili u pozive na bekstvo. Njegov otac je predvodio povlačenje.

---

* Ital. (korzikansko narečje): Rat! Sloboda ili smrt! (Prim. prev.)

Klisonovi otac i majka, i odrpana grupa od stotinak ustanika, pobjegli su na obronke Monte Rotonda, gde su reke i u julu ledene od otopljenog snega. Jednog oblačnog poslepodneva nadošla Lijamone ponela je majčinog magarca. Mokrih sukanja, ona je jednom rukom držala uzde, dok je drugom podigla detence iznad zapenušane bujice. Petama je mamuzala magarca terajući ga protiv pobesnele vode. Kad se životinja, tresući se kao prut, najzad uspenkala na obalu, Klisonova majka se srušila.

Klison se borio da se rodi.

Ustanici su raspodelili ono malo preostalog baruta. Šačica njih vratila se da iz zasede napadne Francuze. Oni slabiji, natopljeni krvlju od rana, blokirali su put, dok su žene, predvođene Klisonovim ocem, nastavile dalje ne bi li pronašle pećinu. Pucnjava je prigušivala stenjanje porodilje.

„Drži se, ljubavi moja hrabra.“ Očev glas je podrhtavao.

Pogled njegove sitne žene naterao ga je da se postidi zbog svog straha.

Kad je pao mrak, grejali su se pored logorske vatre. Klisonova majka je zagrizla parče krpe i naprezala se ne bi li se porodila. Svetlost baklji stvarala je igru senki na zidovima pećine. Kad se začuo plač novorođenčeta, ljudi su ga pozdravili uzvicima: „Rođen u slobodi!“ Beba je povijena u korzikanski steg s mavarском glavom i krštena nad krvavim dobošem. Roditelji su mu dali ime Klison, po stricu poginulom pod udarima francuske artiljerije na mostu.

Njegova mati podigla je znojavu glavu sa ćebadi skinute s magarećeg samara. Senka njenog rimskog profila ocrtavala se na zidu pećine. „Ovaj sin je rođen da bude heroj“, rekla je ženama.

Jedna rođaka, blagoslovena vidovitošću, ali nagrđena urođenim belegom na obrazu, pala je na kolena. „Klison će s laćom prelaziti reke.“

„Ali čuvaj se mora“, prošaputala je proročica.

Mati je pljunula na bebinu glavu. Sve žene, s izuzetkom proročice, stale su u red da učine isto. Takav dečak, začet usred ustanka, rođen na bojnopolju, čiji se prvi plač začuo dok su još odjekivali hici, bio je predodređen da bude vojnik. Ali njegova korzikanska domovina bila je isuviše željna mira. Klisonov otac bio je među prvima koji su se zakleli na odanost francuskom kralju.

Njegova mati se ugrizla za palac i opsovala. Šta da radi sa dečakom rođenim za rat?

CAR UGASI SVEĆU. Da, ovo je dobro opisivalo sam početak njegovog života, barem onako kako je on voleo da ga kazuje. Poneće rukopis. Spremiće priče za Orlića. Ako sve prođe kako treba, čitaće ih zajedno – on i njegov sin – u Engleskoj. Ali kad svane jutro, bolje će mu biti da krene pre no što ga sustigne ruka francuskog kralja. Jer to bi značilo smrt ili, još gore, zatvor.

Vrata biblioteke su se otvorila i Luj-Napoleon proviri unutra. „*Grand-maman** mi je rekla da ti ne smetam.“

Car raširi ruke.

Dečak mu pritrča. „Striče, dragi striče, povedi me sa sobom. Molim te.“

On odmače Luj-Napoleona da ga pogleda. Dečak je imao snažan nos Bonaparta, nežne usne i odlučnu rupicu na bradi. Njegova vedra narav bila bi dobrodošla, ali ne. To bi slomilo srce dečakovoj majci. On poljubi sinovca u obraze. „Tvoja sudbina je ovde u Francuskoj. One reči su dar. Nekad davno su bile rečene meni.“

---

* Fr.: baka. (Prim. prev.)

Albin

ŠARL I JA STIGLI SMO u dvorac Malmezon ukradenim zaprežnim kolima koja je vukla islužena raga oslobođena iz mesarevog dvorišta. Kako je bilo suviše kasno uveče da zahtevamo da nas puste unutra, prespavali smo ispred gvozdene kapije. Ujutru nas je iz sna trgao carev pozdrav.

„Dragi moj Montolone! Draga moja Albin!“, uzviknu Napoleon. „Baš se napatiste noćas. I sve to zbog mene? Da, naravno, možete nam se pridružiti. Polazimo za pola sata. Zaboravite ova bedna kola. Vozićete se sa mnom.“

„Rekla sam ti“, šapnuh Šarlu, koji me uštinu za stražnjicu.

Celog dana je naš karavan kočija kloparao kroz francusku provinciju. Dok smo se vozili putevima koje je Napoleon, u neka bolja vremena, dao da se kaldrmišu, u hladu drveća koje je on zasadio i pored kanala koje je on iskopao, plakala sam zbog dostignuća svog cara. Gledao je kad sam maramicu koju mi je pozajmio gurnula u jedva pokrivena nedra. Kad nije gledao, pokupila sam kosu u pepeljastoplavi čvor na temenu, poput Marije Lujze. Ta frizura, moj bujni dekolte, žudnja u mom glasu – sve je to bilo namenjeno da podseti na srećnija vremena. U međuvremenu sam čvrsto pritiskala torbu pod svojim nogama, da svećnjaci koje sam ukrala iz Malmezona ne zveckaju.

Dok je sunce grejalo polja (a moj muž potišteno sedeo u svom uglu kočije), moje divljenje je grejalo cara. Ponovo je sedeo podignute glave, pokreti su mu poprimili nekadašnju odlučnost, govor mu je postao odsečniji dok je pokazivao novi most, poboljšane ustave na kanalima, škole za siromašnu decu.

Pričala sam o danu kad sam upoznala Orlića i kako me je taj ljupki mališan poljubio. „U obraz, baš ovde.“ Trepavice su mi bile mokre od suza (iskrenih, kunem se) dok sam milovala

maramicu dobijenu od cara. Uzeo mi ju je i oboma nam obri-
sao lica.

Šarl, koji je zurio kroz prozor kočije, prenu nas kletvom. „Pogledajte, Versaj“, reče. „Rojalisti, prokleti bili. Verovatno su već izbrisali svako napoleonsko 'N' sa zidova.“

Užasnuta, okrenula sam se prema caru nadajući se da će barem usporiti kočiju pre no što nas izbaci iz nje. Napoleon je pak ćutke zurio u ogromni dvorac, u kom su radnici nesumnji-
vo prefarbavali simbole njegove vladavine (đavo da nosi Šarla, nije baš morao to da kaže).

Dok je Versaj nestajao s vidika, Napoleon se povukao u sam ugao. Naredna tri dana nije nam dao da se vozimo s njim. A ja nisam dala Šarlu u svoj krevet.

Treće poglavlje

Napoleon

PONOS JE BUJAO U NAPOLEONOVIM grudima sve dok ga senka Versaja nije podsetila da se na vlast u Francuskoj vratila dinastija starija od Bonaparta. Njegov tek probuđeni optimizam je zgasnuo i on začuta razmišljajući o majčnim klevetama na račun Albin, usredsređujući se na zlokobne pretnje i sastavljajući govore u glavi.

Kad se smrklo, stigli su u vojnu akademiju u San Siru. Odbio je ponuđene upraviteljeve odaje, radije se odlučivši za pitomačku sobu, koja ga je podsetila na školske dane.

Spavao je nemirno, potpuno obučen. Čim je zarudela zora, prekoračio je zaspalag stražara koji se beše preprečio na pragu sobe, suzbivši poriv da ga izgrdi zbog zanemarivanja dužnosti. Prošao je kroz sumračni kameni hodnik i izašao na svež vazduh da uživa u samoći vrta i šume iza njega, iznenadivši srnu i lane koji su pili na potoku. Beše zaboravio koliko voli da bude sam u prirodi. Jednog dana će voditi Orlića u šetnje šumom. Pratio je zov brgljeza, ali u gustom krošnj nije uspeo da vidi ptčicu.

Iza njega zašuška lišće. Možda je veverica. Ili ponovo jelen. Možda i nije. On se sakri iza drveta.

Ponovo šuškanje. Topot koraka. Atentator? Ili otmičar. Neprijatelj pre nego prijatelj. Izvukao je sklopljeni bodež skakavac, pritisnuo mehanizam i staro sečivo je iskočilo. Šiljat i oštar poput britve, zaustaviće najmanje jednog napadača. Ali ako ih je više... Opipa džep tražeći svoju bočicu s otrovom. Nema je, ostala je kod Maršana. Pokušaju li da ga zarobe, prerezajući sebi grlo. Neće biti nikakvog javnog vešanja, namenjenog da zadovolji osvetoljubivog kralja. Jadan Orlić, ostaće sasvim sam.

Koraci su se približavali, tihi poput uhode.

Gotovo su prišli njegovom drvetu.

On se naglo okrete. Bodež propara vazduh.

Nije bilo nikog.

Stisak je došao otpozadi i zavrnuo mu ruku. Nož mu ispade. Neko ga obori na kolena. Ščepa ga za kosu, podmetnu mu nož pod grlo. Glava mu se trže unazad.

Odozgo ga je gledalo mršavo, grubo lice Frančeska Čiprijanija.

Korzikanac ga povuče na noge. „Tako ti boga, gospodaru, šta tražiš ovdje? Malo je falilo da te ubijem.“

Car zagrlji Čiprijanija, privivši njegova mršava rebra na svoje korpulentne grudi. „Bio si spreman da me prikolješ, je li, Franko? Kasapski sine.“

Čiprijani mu uzvratil zagrljaj i potom ga odgurnu. Pogruvši se, Korzikanac je zagledao po tlu. „Otkud sam mogao znati da si to ti zabasao u moj logor? Kasno sam stigao ovamo. Tvoja draga akademija bila je čvrsto zakatančena. Da sam provalio, po svoj prilici bi me upucali. Aha, evo ga.“ On uporedi svoj bodež sa carevim. „Još čuvaš ovaj koji si dobio od majke?“ Potom mu ga vrati. „Ja sam svoj stari nož davno izgubio u onom britanskom zatvoru.“

Vrh jednog sečiva dotakao je vrh drugog.

Car uzmače jedan korak. „*Mon Dieu*,* Franko, izgledaš kao prosjak. A tako i zaudaraš. Gde si samo našao te dronjke?“

---

* Fr.: Bože moj, blagi bože, pobogu i sl. (Prim. prev.)

Korzikanac onjuši musavi rukav. „Dobio sam ih na kocki.“
„To objašnjava i zašto kasniš. Nema veze. Maršan će te opremiti odećom za poslugu.“ On uhvati Čiprijanija za nadlakticu. „Nećemo da te Britanci saslušavaju.“

„Pravac London, je li?“

„To je plan.“

„Šteta. Tamo nema ničega sem lošeg vina i još gorih žena. Da i ne pominjem onu smrdljivu reku. Šta je misija?“

Car uhvati Korzikanca za mršava ramena. „Uzećemo Orlića od onih prokletih Austrijanaca. Jesi li sa mnom, *o amicu*?* Pa šta nam bog da.“

Čiprijani položi dlan na carevo srce. „Zajedno na početku. Zajedno na kraju.“

Obojica pljunuše na zemlju.

PUTOVALI SU VIŠE OD TRI DANA pod nebom bez oblačka. Po selima lojalne Francuske seljaci su ljubili ruku caru, pevali mu pesme i tiskali se oko njegove kočije dok im je mahao za oproštaj. U Poatjeu je odvojio vreme za dugačku kupku. Svugde je spavao u najboljim krevetima. Konji su mu uvek bili odmorni, a piletina za večeru pripremljena jednostavno, baš kao što je voleo. Bez obzira na opasnost – očitao je bukvicu svojim nervoznim saputnicima – povlačiće se dostojanstveno, a ne u rasulu.

Čiprijanija je tu i tamo viđao kako spava u kolima s prtljagom. Montolonovi su mu išli na živce i otpratio ih je u kočiju generala Bertrana, pa je tako uglavnom putovao sâm. Kad mu razmišljanje nije sezalo predaleko u budućnost i kad nije obraćao pažnju na namrštenog Bertrana i Montolona, i na prepirke njihovih žena, bilo je lako pretvarati se da je sve u redu.

---

* Korz.: o prijatelju? (Prim. prev.)